

EHKÄISEVÄN PÄIHDE-JA MIELENTERVEYSTYÖN TOIMINTAOHJELMA 2021-2025

AVOIMESTI, VASTUULLISESTI, YHDESSÄ

Osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto 21.4.2021

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
2. Ehkäisevä työ	3
2.1 Ehkäisevän päihdetyön laki	3
2.2 Mielenterveyslaki.....	3
2.3 Seudullinen ehkäisevä työ Päijät-Hämeessä.....	3
3. Päihteidenkäytön ja rahapelaamisen nykytilanne	4
3.1 Päihdehaittojen riskiä ennakoivat ja selittävät tekijät.....	4
3.2 Päihteiden saatavuus ja käyttö	4
3.3 Päihteiden käytön vaikutus hyvinvointiin.....	8
3.4 Muut tutkimukset ja kyselyt.....	8
3.4.1 PYLL-indeksi.....	8
3.4.2 Päihdetilannekysely.....	9
3.4.3 Hyvinvointi- ja turvallisuuskysely	9
4. Mielenterveydestä indikaattoreiden mukaan	10
5. Ehkäisevän työn painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet, seurantamittarit ja vastuutahot vuosille 2021-2025	12
5.1 Päihteiden (alkoholi, huumeet, tupakka- ja muut nikotiinituotteet) käyttö ja rahapelaaminen	12
5.2 Turvallisuus lähisuhteissa.....	15
5.3 Viestintä	16
5.4 Ehkäisevän työn rakenteet	17
5.5 Monialainen yhteistoiminta ja asukkaiden osallisuus	18
5.6 Kunnan ammattilaisten osaaminen.....	19
6. Yhteenvetoa	19
Liite 1. Lahden ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön nykytoimintoja.....	20
Liite 2. Päihde- ja mielenterveyshankkeet, joiden kanssa Lahden kaupunki tekee yhteistyötä	25
Liite 3. Pete Lahti	26

1. Johdanto

Päijät-Hämeen yhteisesti sovitut maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet vuosille 2020-2025 ovat mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihteettömyys ja terveelliset elintavat. Sekä ehkäisevä päihdetyö että edistävä mielenterveystyö ovat osa kunnan lakisääteistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Molemmat parantavat osaltaan merkittävästi kunnan asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta.

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille ja sillä vaikutetaan päihteitä koskeviin tietoihin ja asenteisiin. Ehkäisevän päihdetyön toimilla vahvistetaan päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä ja puututaan päihdehaittoja aiheuttaviin riskitekijöihin sekä päihteiden käyttötapoihin, saatavuuteen, tarjontaan ja haittoihin. Ehkäisevällä päihdetyöllä vähennetään sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta sekä kavennetaan väestöryhmien välisiä terveyseroja. Päihdehaittojen väheneminen lisää työn tuottavuutta ja varmistaa väestön työ- ja toimintakyvyn myös tulevaisuudessa. ([Ehkäisevä päihdetyö THL](#))

Edistävä mielenterveystyö tukee hyvän mielenterveyden toteutumista ja sen tavoitteena on mielenterveyttä vahvistavien ja suojaavien tekijöiden lisääminen. Yksilötasolla mielenterveyttä edistetään esimerkiksi vahvistamalla itsetuntoa ja elämänhallintaa, yhteisötasolla vahvistamalla sosiaalista tukea ja osallisuutta sekä lisäämällä lähiympäristöjen viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Rakenteiden tasolla mielenterveyttä edistetään turvaamalla taloudellinen toimeentulo ja tekemällä yhteiskunnallisia päätöksiä, jotka vähentävät syrjintää ja epätasa-arvoa. ([Mielenterveyden edistäminen THL](#))

Päijät -Hämeessä ehkäisevää työtä tehdään neljän tuulen mallin mukaisesti eli toiminnalla ehkäistään lähisuhdeväkivaltaa, päihteistä ja rahapelaamisesta aiheutuvia haittoja sekä edistetään mielenterveyttä. Monesti nämä ilmiöt kietoutuvat toisiinsa ja näiden taustalta löytyy samankaltaisia suojaavia ja riskitekijöitä. Lahdessa erilaisia ehkäisevän työn toimia toteutetaan laajasti osana jokapäiväistä työtä kunnan eri palvelualueilla Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän (PHHYKY) terveys -ja sosiaalipalveluissa, poliisin, seurakunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden joukossa sekä eri hankkeissa. Näiden tahojen välillä verkostoyhteistyö on tiiviistä sekä paikallisesti että seudullisesti.

Tässä toimintaohjelmassa kuvataan eri indikaattoreiden ja kyselyiden mukaista Lahden nykyistä tilannetta ja asetetaan ehkäisevän työn painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet, mittarit sekä vastuu- tahot vuosille 2021-2025 päihde- ja rahapelihaittojen sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ja mielenterveyden edistämisen näkökulmista.

2. Ehkäisevä työ

2.1 Ehkäisevän päihdetyön laki

Ehkäisevä päihdetyö on osa kunnan lakisääteistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä ([EPT-laki 523/2015](#)) kattaa alkoholin, tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden käytön sekä rahapelaamisen haittojen ehkäisyä. Ehkäisevä päihdetyö on määritelty laissa toiminnaksi, joka vähentää päihteiden käyttöä ja käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia haittoja. Lain mukaan ehkäisevässä työssä tulisi huomioida haitat sekä käyttäjälle itselleen että myös käyttäjän läheisille ja yhteiskunnalle aiheutuvat haitat.

Lain mukaan kunta määrittelee ehkäisevän päihdetyön tavoitteet, toimenpiteet ja resurssit osana kuntastrategiaa ja hyvinvointikertomusta. Ehkäisevä päihdetyö perustuu eri tahojen yhteistyöhön, päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin. Kysynnän vähentämisen rinnalle on nostettu saatavuuden rajoittaminen yhteistyössä tarkastusviranomaisten, poliisin ja paikallisten elinkeinotoimijoiden kanssa.

2.2 Mielenterveyslaki

Edistävistä mielenterveystyöistä säädetään [Mielenterveyslaissa \(14.12.1990/1116\)](#). Sen mukaan ”mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveydenhäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Lain nojalla mielenterveystyöhön kuuluu myös väestön elinolosuhteiden kehittäminen siten, että elinolosuhteet ehkäisevät ennalta mielenterveyden häiriöiden syntyä, edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä.”

2.3 Seudullinen ehkäisevä työ Päijät-Hämeessä

Päijät-Hämeessä on tehty seudullista ehkäisevää työtä vuodesta 2010 alkaen. Tätä työtä koordinoi Sosiaalialan osaamiskeskus Verson seutukoordinaattori. Seudullisista tavoitteista on sovittu ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön sekä pelihaittojen ehkäisyä seutukoordinaatioryhmissä yhteistyössä kuntien kanssa. Tavoitteet on laadittu kuntien hyvinvointikertomuksissa esiin nousseiden tarpeiden perusteella ja ne on linjattu kansallisten tavoitteiden mukaisesti. Seudullisia tavoitteita laadittaessa on huomioitu myös Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän järjestämissuunnitelmassa mainittu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoite: ”Päihde- ja mielenterveysongelmien sekä pelaamisen ja lähisuhdeväkivallan esiintyvyys ei ole valtakunnan keskitasoa korkeampi”. Seudullisen työn [toimintasuunnitelman](#) lähtökohtana on ollut ymmärrys ehkäisevän työn kuulumisesta kaikille. Toimintaa ja tavoitteiden saavuttamista kuvataan tarkemmin vuosittain ilmestyneessä [Arki terveeksi-mieli hyväksi toimintakertomuksessa](#).

Seudulliset tavoitteet vuosille 2018-2021

- Ehkäisevä päihdetyö, pelihaittojen ehkäisy ja edistävää mielenterveystyötä toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä.
- Päihde-, mielenterveys- ja pelihaittakysymyksistä on saatavilla tietoa helposti ja riittävästi.
- Ammattilaiset tunnistavat päihteisiin, mielenterveyteen ja ongelmapelaamiseen liittyviä riskejä ja haittoja ja osaavat tukea asiakasta varhaisessa vaiheessa.
- Kuntien toimet sovitetaan yhteen eri toimijoiden kanssa.
- Ehkäisevä työ kuuluu kaikille.

3. Päihteidenkäytön ja rahapelaamisen nykytilanne

Ehkäisevän päihdetyön perustuu tutkittuun tietoon. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) laatimat [päihdeavainindikaattorit](#) tukevat kuntien ehkäisevän päihdetyön suunnittelua ja toteutusta. Ne auttavat tarkastelemaan myös varhaisen tunnistamisen toimien kehittämistä ja seurantaa sekä terveys- ja sosiaalialan ehkäiseviä tehtäviä. Päihdeavainindikaattorit on jaoteltu päihdehaittojen riskiä ennakoiviin ja selittäviin tekijöihin, päihteiden saatavuuteen ja käyttöön kunnissa sekä päihteiden käytön vaikutuksella hyvinvointiin.

Alla on Lahden päihdetilanteen nykytilan kuvaus päihdeavainindikaattoreiden jaottelun mukaisesti. Koontiin on nostettu indikaattoreita, jotka Lahdessa poikkeavat koko maan lukuihin verrattuna tai jotka ovat muuttuneet edellisen mittauksen jälkeen.

Lisäksi on hyödynnetty PYLL-indeksistä (ehkäistävissä olevat ennenaikaisesti menetetyt elinvuodet), asukkaille tehdystä päihdetilannekyselystä (2019), hyvinvointi- ja turvallisuuskyselystä (2020) ja jätevesitutkimuksesta (THL) saatua tietoa. Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa (KAPA) 2020 tehtiin ensimmäistä kertaa Lahden omaan osioon kysymykset liittyen päihteiden ja tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttöön sekä raha- ja digipelaamiseen. Myös lähisuhdeturvallisuuteen liittyvä kysymys oli mukana KAPA:ssa.

3.1 Päihdehaittojen riskiä ennakoivat ja selittävät tekijät

Lahdessa on koko maahan verrattuna enemmän kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0-17-vuotiaita kuin maassa keskimäärin. Lahden luku vuonna 2019 on 2,1 % vastaavan ikäisestä väestöstä (koko maa 1,6 %). PHHYKY:n tilastojen mukaan lasten kiireellisten sijoitusten määrät ovat nousset Lahdessa vuodesta 2019 vuoteen 2020 verrattuna 11 prosenttiyksikköä. Kolme merkittävintä syytä kiireellisiin sijoituksiin olivat vuonna 2020 vanhempien päihteiden käyttö, lapsen ja nuoren päihteiden käyttö sekä lapsen ja nuoren rajaton käytös ja ristiriidat kotona.

Koulutuksen ulkopuolelle jäävien 17-24-vuotiaiden osuus on noussut vuonna 2018 ollen 10,6 % (koko maa 7,9 %). Toimeentulotukea saavien perheiden osuus Lahdessa vuonna 2019 on 12,1 % kaikista asukkaista (koko maa 8,2 %). Joulukuun lopussa 2020 työttömien osuus työvoimasta Lahdessa on 18,3 % (koko maa 13,6 %) ja alle 25-vuotiaiden nuorisotyöttömyysaste oli 23,2 % (koko maa 16,7 %).

3.2 Päihteiden saatavuus ja käyttö

Päihteiden saatavuus indikaattoreista saatu tieto on keskeistä muun muassa nuorten päihteiden käytön ehkäisyyn pyrkivän [Pakka-tyon](#) kohdentamiseen ja arviointiin. Päihteiden käyttöä kuvaavat indikaattorit kertovat kunnan tai alueen päihteiden käyttöön liittyvistä ilmiöistä ja trendeistä. ([Päihdeavainindikaattorit THL](#)).

Alla olevissa taulukoissa on vertailtu Lahden 2019 vuoden päihdetilannetta terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen nimeämiin kansallisiin päihde- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin ehkäisy tavoitteisiin vuoteen 2025 mennessä.

Taulukko 1 Alkoholi

Kansalliset tavoitteet vuoteen 2025 mennessä	Lahti 2019
ALKOHOLI	
Alkoholin kokonaiskulutus on alle 10 litraa 100 %:n alkoholia asukasta kohden (15-vuotta täyttäneet)	Myynti asukasta kohti 100 % alkoholina, 15-vuotta täyttäneet 8,8 litraa (koko maa 8,2)
Kerralla vähintään 6 alkoholiannosta kerran viikossa tai useammin juovien osuus on 20–64-vuotiaista alle 10 prosenttia	Alkoholia liikaa käyttävien osuus Audit-C perusteella (Sotkanet 2018) - 20-64-v on 31,3 % (koko maa 29,5 %) - yli 65-v 28,8% (koko maa 31,1 %)
Kerralla vähintään 6 alkoholiannosta 30 päivän aikana juovien osuus on 15–16-vuotiaiden joukossa korkeintaan 15 prosenttia	Tosi humalassa kerran kuukaudessa - 8-9-luokkalaisista 8% (koko maa 9,6 %) - lukiolaisista 16,9% (koko maa 17,8 %) - AOL 24 % (koko maa 26,9 %)

Tosi humalassa kerran kuukaudessa juovien määrä on vähentynyt yläasteikäisillä ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla vuodesta 2017. Lukiolaisilla luku on noussut hiukan.

Ammatillisen oppilaitoksen tytöistä joka neljäs on kerran kuukaudessa tosi humalassa, poikien luku on hiukan pienempi. Lukiolaisista pojista joka viides on tosi humalassa kerran kuukaudessa ja tytöistä joka kuudes.

Yläasteikäisistä nuorista täysin raittiiden osuus on kasvanut 62 %:sta 67 %:iin. Lukiolaisista ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista täysin raittiiden osuus noin 30%. Luku on pienentynyt kahden vuoden takaisesta. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole tuloksissa missään ikäluokassa suuria eroavaisuuksia.

PHHYKY:n koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tehdyistä ADSUME-päihdemittareista on saatu tilastotietoa 2020 vuoden alusta alkaen. Päihdemittarin mukaan (N= 930) raittiita tai lähes raittiita kertoi olevansa 92 % seulotuista nuorista. Päihteitä säännöllisesti käyttäviä nuoria oli yhteensä 9 %, joista 41 % tehtiin mini-interventio eli lyhytneuvonta motivoivan neuvonnan menetelmin.

Sotkanetista 2019 saatujen tietojen mukaan alkoholia liikaa käyttävien osuus Audit-C perusteella 20-64 -vuotiaista on 31,3 % (koko maa 29,5 %) ja yli 65-vuotiaista 28,8 % (koko maa 31,1 %).

Vuoden 2020 alusta alkaen on saatu tietoa lahtelaisten alkoholinkäytöstä PHHYKY:n asiakkaille tehdyistä Audit-C-riskikartoituksista. Vuonna 2020 18-64 -vuotiaille tehdyissä seuloissa alkoholin riskikäyttäjiä miehistä oli 32 % (N=1407) ja naisista 16 % (N=1666). Yli 65-vuotiaista miehistä riskikäyttäjiä oli 11 % (N=1439) ja naisista 3 % (N=1640).

Taulukko 2 Tupakka- ja muut nikotiinituotteet

Kansalliset tavoitteet vuoteen 2025 mennessä		Lahti 2019
TUPAKKA -JA MUUT NIKOTIINITUOTTEET		
Alle kahdeksan prosenttia 20–64-vuotiaista käyttää tupakka- tai nikotiinituotteita Lukion ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoiden päivittäinen tupakan, nuuskan ja sähkösavukkeiden käyttö vähenee sekä käytössä näkyvät erot kaventuvat näiden koulutusmuotojen opiskelijoiden välillä	Tupakoi päivittäin: - 20-64-vuotiaista on 18.7 % (koko maa 14,1 %) - AOL 16.6 % (koko maa 18,5 %) - lukiolaisista 3,4 % (koko maa 2,8 %) - 8-9-luokkalaisista 4,1 % (koko maa 5,6 %)	
	Käyttää nuuskaa päivittäin: - AOL opiskelijoista 13,3 % (2017 7 %, koko maa 14,7 %) - Lukiolaisista 3,9 % (2017 3,9 %, koko maa 3,8 %) - 8-9-luokkalaiset 3,5 (2017 3,8 %, koko maa 4,9 %)	
	Käyttää jotakin tupakkatuotetta tai sähkösavuketta päivittäin: - AOL 26,2 % (2017 28 %, koko maa 30,1 %) - Lukiolaiset 6,7 % (2017 6,2 % ja koko maa 6,4 %) - 8-9-luokkalaiset 6,2 % (2017 9,6 %, koko maa 9 %)	
	Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnissä - 8-9-luokkaaisilla 9,2 % (koko maa 6,8 %) - lukiolaisilla 9,8 % (koko maa 8,1%) paitsi - AOL 11 % (koko maa 12,9 %)	

Tupakointi on vähentynyt yläkoululaisten ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien keskuudessa, lukiolaisilla tupakointi on hiukan lisääntynyt vuoteen 2017 verrattuna. Lukiolaisista tupakoi päivittäin 3,4 %, ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 16.6 %. Ammatillisissa oppilaitoksissa 22 % tytöistä ja 11 % pojista tupakoi päivittäin. 4-5 -luokkalaisista vähintään kerran tupakkaa kokeilleita on 4,6 %.

Nuuskaaminen on hieman vähentynyt yläasteikäisillä ja lukiolaisilla. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista nuuskaa päivittäin käyttää 13,3 % (vuonna 2017 7 %). Siellä nuuskaaminen on lisääntynyt varsinkin pojilla, joista päivittäin nuuskaa käyttää joka viides vastanneista.

Päivittäin jotakin tupakkatuotetta tai sähkösavuketta käyttää ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 26,2 %, lukiolaisista 6,7 % ja 8-9-luokkalaisista 6,2 %. Ainoastaan lukiolaisten kohdalla luku oli hiukan noussut vuodesta 2017, jolloin se oli 6,2 %.

Päivittäin tupakoivien 20-64-vuotiaiden määrä on maan suurinta Lahdessa 18.7 % eli lähes joka viides lahtelainen tupakoi. Yli 65-vuotiaiden tupakoiminen 6,9 % on samansuuruista kuin maassa keskimäärin.

Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnissä ovat vähentyneet vuodesta 2017, mutta ovat suurempia kuin maassa keskimäärin 8-9-luokkaaisilla 9,2 % (koko maa 6,8 %) ja lukiolaisilla 9,8 % (koko maa 8,1 %).

Taulukko 3 Huumausaineet

Kansalliset tavoitteet vuoteen 2025 mennessä	Lahti 2019
HUUMAUSAINHEET	
Viimeisen kuukauden aikana jotain huumausainetta käyttäneiden osuus 15–69-vuotiaista on korkeintaan kaksi prosenttia	Laittomia huumeita on kokeillut - 8-9-luokkalaiset 8 % (koko maa 8,9 %) - lukiolaiset 17,6 %, (koko maa 14 %) - AOL 25,9 % (koko maa 20,1 %)
	Vähintään kaksi kertaa kannabista on kokeillut: - 8-9-luokkalaiset 4,6 % (koko maa 5,7 %) - lukiolaiset 11,2 % (koko maa 9 %) - AOL 17,9 % on kokeillut (koko maa 13,8 %)
	Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita 69,5 % (koko maa 55,6 %) kouluterveyskyselyyn vastanneiden nuorten mielestä.
	THL (5/2020) jätevesitutkimuksen mukaan amfetamiinin käyttö on hiukan pienentynyt ja ekstaasin käyttö on lisääntynyt.

Yläkoululaisten kannabiskokeilut eivät ole lisääntyneet ja he suhtautuvat kriittisesti kannabiksen käyttöön. Kannabiskokeilut toisen asteen opiskelijoilla ovat Lahdessa suurempia kuin muussa maassa. Lukiolaisista 11,2 % (koko maa 9 %) ja ammatillisissa oppilaitoksissa 17,9 % (koko maa 13,8 %) on kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa. Molemmilla luvut ovat nousseet merkittävästi vuodesta 2017. Myös kannabismyönteisyys on noussut lukiolaisten ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden keskuudessa. Nousua molemmissa on selvästi enemmän pojilla kuin tytöillä. Laittomien huumeiden kokeilu lukiolaisilla ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla on suurempaa kuin maassa keskimäärin.

Kaikissa ikäryhmissä nuoret kokevat omalla paikkakunnalla huumeiden hankkimisen helpoksi, yläkoululaisista näin kokee 63 % (koko maa 48,1 %), lukiolaisista 71 % (koko maa 57 %) ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 75 % (koko maa 62 %). Luvut ovat nousseet merkittävästi kahden vuoden takaisesta.

Lahden kaupungin hyvinvointi- ja turvallisuuskyselyssä 2020 (tarkemmin kohta 3.4.3) kysyttiin huumeiden käytöstä. Siinä 2 % ilmoitti käyttäneensä huumeita viimeisen kuukauden aikana (N=940).

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa (KAPA) 2020 1,5 % lahtelaisista 18-79-vuotiaista vastaajista (N=616) ilmoitti käyttävänsä huumaavia aineita tai lääkkeitä muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen viimeisen 12 kuukauden aikana.

Väestön huumeiden käytöstä saadaan tilastotietoa jätevesitutkimuksesta. Lahden seudulla Kariniemen ja Ali-Juhakkalan puhdistamoihin menevät Lahden ja Hollolan 123 000 tuhannen asukkaan jätevedet. Saatujen tulosten mukaan ([Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö \(THL 5/2020\)](#)) MDMA:n eli ekstaasin käyttö on lisääntynyt vuonna 2020 ja se on maan suurinta. Amfetamiinin käyttö Lahdessa on samalla tasolla verrattuna vuoteen 2018 ja sitä käytetään täällä kolmanneksi eniten kaupunkien välisen vertailun mukaan.

Taulukko 4 Rahapelit

Kansalliset tavoitteet vuoteen 2025 mennessä		Lahti 2019
RAHAPELIT		
Niiden 15–74-vuotiaiden osuus, joilla on ollut rahapelaamisen aiheuttama ongelma viimeisen 12 kuukauden aikana, on pienempi kuin vuonna 2015	Vuosien 2007 ja 2019 välillä riskitasolla pelaaminen on vähentynyt Päijät- ja Kanta-Hämeessä	
Viikoittain rahapelejä pelaavien 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus on pienempi kuin seitsemän prosenttia	Viikoittain rahapelejä pelaa -8-9-luokkalaisista 4,8 % (koko maa 4,6 %) -lukiolaisista 3,7 % (koko maa 3,6 %) -AOL 10,5 % (koko maa 10,4 %)	

Rahapelaaminen on vähentynyt vuodesta 2017 kaikissa ikäryhmissä. Yläasteikäisistä 5 %, lukiolaisista 4 % ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 10,5 % pelaa rahapelejä 1-2 kertaa viikossa. Ainoastaan ammatillisten oppilaitosten nuorten kohdalla valtakunnallinen suositusraja 7 % ylittyi. Poikien osuus on huomattavasti tyttöjä suurempi kaikissa ikäluokissa

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa (KAPA) 2020 3,4% lahtelaisista 18-79-vuotiaista vastaajista (N=619) oli ollut vaikeuksia hallita raha- tai digipelaamista viimeisen 12 kuukauden aikana.

Rahapelien pelaamisesta on vaikea löytää kuntakohtaista tilastotietoa aikuisväestöltä. THL:n [Rahapelaaminen ja peliongelmat –Suomalaisten rahapelaaminen 2019](#) tutkimuksen mukaan riskitasolla pelaaminen on vähentynyt Uudellamaalla, Etelä- ja Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Päijät- ja Kanta-Hämeessä vuosien 2007 ja 2019 välillä.

3.3 Päihteiden käytön vaikutus hyvinvointiin

Lahdessa päihtyneiden säilöönottoja/1000 asukasta on 17,7. Tämä luku on lähes kaksinkertainen määrä koko maahan verrattuna. Päihdehuollon asumispalveluissa asiakkaita / 1000 asukasta 3,4 (koko maa 0,9). Päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset asukasta kohti ovat Lahdessa 54,2€ ja ne ovat huomattavasti suuremmat kuin maassa keskimäärin 41,2€. Vanhemman liiallinen alkoholin käyttö on aiheuttanut haittaa 2,3 % 4-5-luokkalaisista (koko maa 1,9 %).

3.4 Muut tutkimukset ja kyselyt

3.4.1 PYLL-indeksi

PYLL-indeksi (Potential Years of Life Lost) PYLL kuvaa tietyllä ikävälillä menetettyjen elinvuosien lukumäärää väestössä 100 000 asukasta kohti. Viimeinen PYLL-analyysi on Lahdessa tehty vuosilta 2013-2017.

Lahden miesten tilanne oli kokonaisuudessaan parantunut ja oli nyt 5 % parempi kuin koko Suomen miehillä. Lahden miehillä eniten ennen aikaisesti menetettyjä elinvuosia aiheutui tapaturmista ja myrkytyksistä (30 %), joista itsemurhat aiheuttivat yli puolet (51 %). Alkoholiperäiset sairaudet aiheuttivat 11 % Lahden miesten menetyksistä (2009-2012 mittauksessa 14 %). Tilanne on nyt saatu Lahdessa laskemaan koko maan tasolle.

Lahden naisten PYLL-arvo oli huonontunut ollen nyt 27 % huonompi kuin koko Suomen naisilla. Lahden naisilla eniten ennenaikaisia elinvuosien menetyksiä olivat aiheuttaneet pahanlaatuiset kasvaimet (32 %), joiden kehitys oli ollut selvästi huonompi ja päinvastainen kuin koko Suomessa.

Elinvuosien menetyksistä (24 %), johtui tapaturmista ja myrkytyksistä, näistä yli puolet (61 %) oli aiheutunut itsemurhista. 10 vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna naisten itsemurhien aiheuttamat menetykset ovat koko ajan lisääntyneet ja siis kehittymässä huonompaan suuntaan.

Naisten alkoholiperäisten sairauksien aiheuttama menetysoosuus 9 % oli nyt koko maata suurempi ja sen trendi ollut tasaisesti kasvava.

3.4.2 Päihdetilannekysely

Lahdessa toteutettiin päihdetilannekysely syksyllä 2019. Kyselyllä kartoitettiin kunnan asukkaiden näkemyksiä ja mielipiteitä päihteisiin, tupakka- ja nikotiinituotteisiin (savukkeet, nuuska, sähkösavuke) ja rahapeleihin liittyen sekä etsittiin keinoja ja ideoita päihdehaittojen vähentämiseksi. Kyselyyn vastasi 1454 lahtelaista. Kysely uusitaan kahden vuoden välein.

Puolet vastaajista oli havainnut alaikäisille alkoholin, tupakan tai nuuskan välittämistä. Eniten havaintoja oli alaikäisten tupakoinnista (93 %) ja alkoholinkäytöstä (84 %). 75 % vastaajista oli sitä mieltä, että alaikäisen alkoholinkäyttöön, tupakoimiseen, nuuskaamiseen ja huumeiden käyttöön tulisi puuttua enemmän ja 60 % mielestä puuttumista tulisi tehostaa myös rahapelien osalta.

Vastaajilta kysyttiin myös, millaista ehkäisevää päihdetyötä kunnassa toivottaisiin tehtävän ja millaisin keinoin päihdehaittoja ehkäistään. Vastaajat toivoivat nuorille, jo ala-asteikäisille, sekä heidän vanhemmilleen annettavan päihdekasvatuksen ja valistuksen lisäämistä. Myös varhaisen puuttumisen tehostamista, matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen lisäämistä ja ilmaista harrastustoimintaa toivottiin kaikenikäisille. Useat vastaajat kannattivat myös päihteiden saatavuuden ja mainonnan rajoittamista. Kyselyn tuloksista kävi myös ilmi, että vastaajilla oli vain vähän tietoa ehkäisevästä päihdetyöstä.

3.4.3 Hyvinvointi- ja turvallisuuskysely

Lahdessa toteutettiin hyvinvointi- ja turvallisuuskysely syksyllä 2020. Vastaajia kyselyyn oli 940. Tähän koosteeseen on kerätty vastauksista tietoa päihteistä, rahapelaamisesta, pari- ja lähisuhdeväivallasta sekä turvallisuuden tunteesta.

145 henkilöä (16 %) kertoi käyttävänsä päivittäin tupakka- tai nikotiinituotetta tai sähkötupakkaa. Alkoholin riskikäyttöä kerran viikossa tai useammin oli 82 henkilöllä (9 %), 30 henkilöä (3 %) oli huolissaan alkoholinkäytöstään. 14 henkilöä (2 %) ilmoitti käyttäneensä huumausaineita viimeisen kuukauden aika. Suurin osa heistä käytti kannabista. Viimeisen vuoden aika 16 henkilöllä (2 %) oli ollut ongelmia rahapelaamisen kanssa.

Sanallista häirintää eli huutelua tai kiroilua omalla asuinalueellansa oli kokenut 204 henkilöä (22 %), 9 henkilöä (1 %) ilmoitti joutuneensa pari- tai lähisuhdeväkivallan uhriksi. Seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua oli kokenut 21 henkilöä (2,3 %).

Julkisella paikalla räyhääviä tai juopuneita henkilöä piti suurena tai melko suurena ongelmana 34 % (318 henkilöä) sekä huumeiden käyttäjiä ja myyjiä 41 % (384 henkilöä). Kodin ulkopuolella liikkueensa väkivallan uhriksi on pelännyt joutuvansa 75 henkilöä eli 8 %.

Avoimissa vastauksissa sekä oman hyvinvoinnin paranemiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi, toivottiin, että huumeiden käyttäjiä ja päihtyneitä henkilöitä ei näkyisi katukuvassa. Heidät koettiin turvattomuutta lisääväksi tekijäksi monella Lahden alueella, varsinkin keskustassa.

4. Mielensterveydestä indikaattoreiden mukaan

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuonna 2020 kansallisen mielensterveys ja itsemurhien ehkäisystrategian vuosille 2020-2030. Siinä mielensterveys nähdään voimavarana, jota voidaan tukea, mielensterveyden ongelmien syntymistä voidaan ehkäistä ja hoitaa sekä niihin liittyvää syrjintää ja leimaamista vähentää. Mielensterveysstrategia ohjaa myös päihdepalvelujen kehittämistä. Siinä ehdotetut päihteitä koskevat toimenpiteet sovitetaan yhteen kansallisen ehkäisevän päihdetyön toimenpideohjelman kanssa alkoholi-, tupakka-, huume- ja rahapelipolitiikan osalta.

Strategiassa on viisi sisällöllistä painopistettä: mielensterveys pääomana, lasten ja nuorten mielensterveys, mielensterveysoikeudet, palvelut ja mielensterveysjohtaminen. Sen tavoitteita toteutetaan aluksi lisäämällä perustason ehkäisevien ja hoitopalveluiden saatavuutta sekä näiden ylläpitämiseksi tarvittavaa yhteistyörakennetta. Lisäksi parannetaan työelämään kuntouttavia mielensterveyspalveluja, mielensterveysosaamista kunnissa ja itsemurhien ehkäisyä. Strategiassa ehdotetaan seurantamittareita, joista osa on jo saatavilla ja osa vasta kehitteillä. Alla löydettävissä olevat strategian ehdottamat mittarit lahtelaisten osalta, joihin kunnan ehkäisevällä työllä voimme vaikuttaa. ([Kansallisen mielensterveys ja itsemurhien ehkäisystrategian vuosille 2020-2030.](#))

MIELENSTERVEYS PÄÄOMANA	
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus vuonna 2018	-20-64-vuotiaista 8,7 % (koko maa 8,8 %) -65-vuotta täyttäneet 7,2 % (koko maa 7,2 %) -75-vuotta täyttäneet 7,6 % (koko maa 9,1 %)
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi vuonna 2019	-4-5-luokkalaiset 4,8 % (koko maa 3,4 %) -8-9-luokkalaiset 10,1 % (koko maa 10,7 %) - lukiolaiset 12,8 % (koko maa 11,7 %) -AOL 10,9 % (koko maa 10,9 %)

Kouluterveyskyselyn mukaan yksinäiseksi itsensä tuntevien osuus on noussut vuodesta 2017 kaikilla muilla paitsi lukiolaisilla, joilla se on pysynyt samana. Tyttöjen osuus yksinäiseksi itsensä tuntevissa on kaikissa ikäryhmissä huomattavasti suurempi kuin pojilla. Myös 20-75-vuotiaiden keskuudessa naiset tuntevat enemmän yksinäisyyttä kuin miehet. Aikuisten kohdalla vertailutietoja vuoteen 2017 ei ole saatavissa.

LASTEN JA NUORTEN MIELENTERVEYDEN RAKENTUMINEN ARJESSA	
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus vuonna 2019	- 8-9-luokkalaiset 12,4 % (koko maa 12,9 %) - lukiolaiset 16,5 % (koko maa 13,9 %) - AOL 12% (koko maa 11,1 %)
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa vuonna 2019	- 4-5-luokkalaiset 7,4 % (koko maa 7,2 %) - 8-9-luokkalaiset 4,7 % (koko maa 5,5 %) - lukiolaiset 0,7 % (koko maa 1,1 %) - AOL 3,7 % (koko maa 3,6 %)
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka ja nikotiiniuotteiden käyttöä tai rahapelaamista	- 8-9-luokkalaiset 5,6 % (koko maa 7,3 %) - lukiolaiset 8,8 % (koko maa 8,6 %) - AOL 22,8 % (koko maa 23,4 %)
Lasten pienituloisuusaste vuonna 2018	- 14,5 % (2017 13,9 %, koko maa 12,2 %)
Toistuvasti sijoitetut 0-17-vuotiaat/10 000 vastaavan ikäisistä vuonna 2019	- 6,6 (2018 7,5 - koko maa 3,3)

Kouluterveyskyselyn mukaan ahdistuneisuus on noussut kaikissa ikäryhmissä sekä erot poikien ja tyttöjen välillä ovat huomattavat. 8-9-luokan pojista 6 % ja tytöistä 18,1 %, lukiolaisista pojista 7,4 % ja tytöistä 22,4 % sekä ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista pojista 6,5 % ja tytöistä 17,3 % kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Tulokset ovat samansuuntaisia koko maassa.

Koulukiusaamisen kokemukset ovat hiukan vähentyneet vuodesta 2017. Kaikissa ikäryhmissä pojat kokevat koulukiusausta enemmän kuin tytöt.

Toistuvasti sijoitettujen lasten määrä on hiukan laskenut vuodesta 2017 ja pienituloisuusaste hiukan noussut.

Kouluterveyskyselyn tuloksista tehty yhdistelmäindikaattori, huolta herättävää päihteiden tai tupakka ja nikotiiniuotteiden käyttöä tai rahapelaamista, ennakoii sekä päihde- että mielenterveysongelmia, joista molemmat ovat syrjäytymisen riskin taustatekijöitä. Vuonna 2019 lahtelaisten luvut olivat hyvin samansuuntaisia verrattuna koko maan lukuihin. 8-9-luokkalaisista 5,6 % lukiolaisista 8,8 %, AOL 22,8 % oli huolta herättävää käyttäytymistä. Pojilla luku oli huomattavasti suurempi tyttöihin verrattuna kaikissa ikäluokissa. Tilanne oli parantunut kaikilla verrattuna vuoteen 2017.

5. Ehkäisevän työn painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet, seurantamittarit ja vastuutahot vuosille 2021-2025

Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön toimintaohjelmassa on kuusi painopistealuetta, jotka ovat nousseet eri tutkimusten, kyselyiden ja kokemusten mukaan Lahden nykyisestä tilanteesta ja osa niistä mukailee [sosiaali- ja terveysministeriön ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman](#) painopistealueita.

Huoli syrjäytymisriskissä olevien nuorten suuresta määrästä nousi myös esille tilastoissa ja kokemuksissa. Neet-nuorten eli niiden 18-24-vuotiaiden määrä (% vastaavan ikäisistä), jotka eivät opiskele, ole töissä tai varusmiespalveluissa oli vuonna 2017 Lahdessa maan suurin 20,4 % (koko maa 16.9 %). Lahden kaupungin hyvinvointikertomuksessa 2017-2020 ja linjauksissa tulevaan hyvinvointisuunnitelmaan 2021-2025 kiinnitetään erityistä huomiota nuorisotyöttömyyteen ja koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen sekä nuorten koulutukseen ja työhön kiinnittymiseen. Vuonna 2021 alkava työllisyyden kuntakokeilun ja oppivelvollisuuden laajenemisen tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Näiden toimenpiteiden kautta pyritään parantamaan syrjäytymisriskissä olevien nuorten tilannetta.

Tyttöjen osuus itsensä yksinäiseksi tuntevissa on huomattavasti suurempi kuin pojilla kaikissa ikäryhmissä. Aikuisten keskuudessa naiset tuntevat enemmän yksinäisyyttä kuin miehet. Kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta oli myös tytöillä huomattavasti enemmän kuin pojilla. Nämä tulokset huomioidaan ehkäisevän työn toimenpiteitä tehtäessä.

Lahden eri palvelualueilla tehdään paljon terveyden edistämistyötä sekä ehkäisevää työtä joka päivä osana arkityötä. Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön nykytoimintoja kuvattu liitteessä 1.

5.1 Päihteiden (alkoholi, huumeet, tupakka- ja muut nikotiinituotteet) käyttö ja rahapelaaminen

Lahdessa eri kyselyistä, indikaattoreista ja kokemustiedosta saatavan tiedon mukaan päihteiden osalta tulee erityisesti kiinnittää huomiota eri-ikäisten alkoholinkäyttöön, tupakointiin, nuorten nuuskan käytön sekä huumeekokeilujen lisääntymiseen. Toisen asteen opiskelijoiden huumemyönteisyys on myös lisääntynyt. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö sekä rahapelaaminen on huomattavasti suurempaa kuin lukiolaisten. Naisten itsemurhien aiheuttamat menetykset ovat koko ajan lisääntyneet ja myös naisten alkoholiperäisten sairauksien aiheuttamien ennenaikaisten kuolemien määrä on ollut tasaisesti kasvava.

Painopiste 1: Päihteiden (alkoholi, huumeet, tupakka- ja muut nikotiinituotteet) käyttö ja rahapelaaminen

Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Nuoret kokeilevat ja käyttävät huumeita vähemmän kuin vuonna 2019	Toteutetaan kysely ehkäisevästä työstä peruskoulujen oppilashuoltoryhmille, jota laajennetaan opettaja sekä vanhempien ja oppilaiden edustajalla. Kyselyn tulosten perusteella sovitaan toimenpiteistä, jotka toteutetaan ja arvioidaan.	Indikaattorit: -On kokeillut laittomia huumeita 8-9-luokka, lukio, AOL -On kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa 8-9-luokka, lukio, AOL Kysely tehty ja toimenpiteistä on sovittu sekä niitä toteutettu ja arvioitu	Kysely kevät 2021 ja toimenpiteet jatkuvat	Sivi, nuorisotoimi, Ept-koordinaattori
	Päihteisiin ja nikotiinituotteisiin puuttumisen toimintamallit päivitetään ja otetaan käyttöön perusopetuksessa sekä tehdään ja otetaan käyttöön vastaavat mallit lukioihin.	Toimintamallit on päivitetty ja otettu käyttöön perusopetuksessa. Toimintamalli on tehty ja otettu käyttöön lukioissa.	2021, päivitetään tarvittaessa	Sivi, oppilas- ja opiskeluhoito, Ept-koordinaattori
	Kehitetään oppilashuollon huoltamo- toiminnan sisältöä ehkäisevä päihdetyön, rahapeliin haittojen ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn sekä mielenterveyden edistämisen teemojen mukaisesti	Huoltamoiden määrä ja sisällön seuraaminen Osallistuneet oppilaat ja opiskelijat	Jatkuva	Sivi oppilas- ja opiskeluhoito
	Toteutetaan 6-luokkalaisille päihdekasvatustapahtuma Päihdeputki	Osallistuneiden luokkien määrä	Vuosittain	Nuorisotoimi, Pete Lahti
	Toteutetaan 8-luokkalaisille päihdekasvatustapahtuma Järkeä vai ei?			
	Koulutuskeskus Salpauksen kanssa yhteistyön tiivistäminen, joka aloitetaan ehkäisevän työn vuosikellon luomisella	Vuosikello on luotu ja yhteisistä toimista on sovittu ja niitä on toteutettu.	Aloitus vuonna 2021, sitten jatkuvaa	Ept-koordinaattori

Alkoholin riskikäyttö ja nikotiinituotteiden käyttö vähenevät 15-65-vuotiailla verrattuna vuoteen 2019	Käynnistetään PAKKA-toimintamallin mukainen ehkäisevä päihdetyö yhteistyössä elinkeinotoimijoiden, tarkastusviranomaisten sekä poliisin kanssa	Indikaattorit: -Alkoholia liikaa käyttävien osuus Audit-C perusteella 20-64-v (Sotkanet ja Phhykyn:n tilastot) -Tosi humalassa kerran kuukaudessa 8-9-luokka, lukio, AOL Tarjontaryhmä on perustettu ja se toimii Tehdyt toimenpiteet	Toiminnan aloitus v.2021 ja sen jälkeen toiminta jatkuvaa	Ept-koordinaattori
	Savuton Lahti toimenpiteet päivitetään ja otetaan käyttöön sekä ammattilaisille että kansalaisille	Savuton lahti toimenpiteet on kirjattuna ja otettuna käyttöön Indikaattori: -Tupakoi päivittäin 8-9-luokka, lukio, AOL 20-64-vuotiaat -Käyttää nuuskaa päivittäin 8-9-luokka, lukio, AOL -Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnissä 8-9-luokka, lukio, AOL	Aloitus vuonna 2021	Ept-koordinaattori yhdessä työsuojelun kanssa
	Määritellään ehkäisevän työn nykytila varhaiskasvatuksessa, tunnistetaan kehittämistarpeet, sovitaan toimenpiteet ja niiden toimeenpano sekä seuranta.	Määrittely tehty ja toimenpiteistä on sovittu, toteutettu sekä seurattu.	Aloitetaan syksyllä 2021	varhaiskasvatus, Ept-koordinaattori
	Erilaiset tapahtumat, tempaukset ja materiaalit valtakunnallisilla teemaviikoilla esim. tipaton tammikuu, selvänä kesään, raitis jouluku, ehkäisevän päihdetyön viikko ja mielenterveysviikko	Tapahtumien määrä ja laajuus	Vuosittain	Lahden kaupungin eri palvelualueet, Pete Lahti

5.2 Turvallisuus lähisuhteissa

Päihde- ja mielenterveysongelmat voivat olla väkivalaisen käyttäytymisen taustalla. Lahdessa vuonna 2020 tehdyn hyvinvointi- ja turvallisuuskyselyn mukaan 1% vastanneista (N=940) ilmoitti joutuneensa pari- tai lähisuuhdeväkivallan uhriksi. Seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua oli kokenut 2,3 %.

Painopiste 2: Turvallisuus lähisuhteissa				
Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Lähisuhteet ovat turvallisia	Määritetään, mitä lähisuuhdeturvallisuus tarkoittaa kunnan toimintana ja päätetään toimenpiteistä, joita toteutetaan ja arvioidaan	Määrittely tehty, toimenpiteistä sovittu ja niitä toteutettu sekä arvioitu.	Alkaen 2021	Ept-koordinaattori
	Otetaan tunne- ja turvataitokasvatus käyttöön osana opetusta perusopetuksessa	Laajuus, miten otettu käyttöön	Alkaen 2021 ja sen jälkeen jatkuva	Sivi
	Kiusaamisen vastaisen työn mallit ovat käytössä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa			
	Jalkaudutaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa mm. koulujen päättöviikonloppuna, vappuna ja Yötivolin aikaan	Havainnot nuorison määrästä ja käyttäytymisestä	Jatkuva	Pete Lahti

5.3 Viestintä

Kunnan tehtävänä on viestiä asukkailleen päihteiden käytön, tupakoinnin ja rahapelaamisen riskeistä ja haitoista sekä riskien vähentämisen ja avunsaannin mahdollisuuksista. Myös haittaa kokevien läheisten tulee tietää, mistä saa apua. Yleisiä viestimisen keinoja ovat valistus ja yksilökohtainen neuvonta. Viestinnällä tuetaan myös itsearviointia ja omahoitoa.

Luotettavat linkin päihteidenkäytön ja mielenterveyden sekä lähisuhdeväkivallan tunnistamisen testeihin ja omahoitomateriaaleihin löytyvät [Lahden kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen nettisivuilta](#).

Painopiste 3: Viestintä				
Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Päihteistä, rahapeleistä sekä niiden haitoista ja päihdeilmiöistä sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisystä ja mielenterveyden edistämisestä on saatavilla tietoa monikanavaisesti sekä ammattilaisille että kansalaisille	Laaditaan viestintäsuunnitelma, jossa on kirjattuna: -Miten eri viestintäkanavia hyödynnetään esim. Lahden internet-sivut, facebook, Twitter. -Internetsivuilta löytyy ajantasaiset luotettavat linkit itsearviointi testeihin ja omahoitomateriaaleihin -Tehostetaan kansalaisviestintää valtakunnallisista teemaviikoista ja kampanjoista esim: tipaton tammikuu, ehkäisevän päihdetyön viikko, mielenterveysviikko -Viestitään kouluille ja vanhemmille ajankohtaisista päihdeilmiöistä	Suunnitelma on laadittu Tempausten ja viestinnän määrä	Suunnitelman laatiminen v.2021 ja sen jälkeen jatkuva toteuttaminen	Ept-koordinaattori, kaupungin eri palvelu -ja vastuualueet

5.4 Ehkäisevän työn rakenteet

Kunnan tehtävänä on huolehtia omien hallinnonalojensa ehkäisevän päihdetyön tavoitteista ja toimista. Kunnan johto ja luottamusmiehet vastaavat ehkäisevän päihdetyön rakenteista ja resursseista. Lahdessa ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavana toimielimenä toimii Osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto. Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä on järjestänyt ja tuottanut Lahden sekä perus- että erikoistason sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut vuodesta 2017 alkaen.

Vuoden 2020 alusta alkaen Lahdessa on toiminut ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori. Hän koordinoi ja kehittää ehkäisevää työtä käytännössä sekä hänen tehtävänänsä on sitouttaa kaikki mukana olevat tahot yhteisiin ehkäisevän työn tavoitteisiin ja toimiin. Kaupunkiin on nimetty ehkäisevän päihdetyön ohjausryhmä, jossa on edustettuna alueen eri toimijoita ja asiantuntijoita. Ohjausryhmän keskeisenä tehtävänä on tutustua Lahden päihdetyön nykytilanteeseen, vahvistaa eri toimijoiden yhdyspintatyötä sekä tehdä ehdotuksia ehkäisevän päihdetyön toimenpiteistä.

Lahdessa on tarpeen selkiyttää ehkäisevän työn paikkaa eri palvelualoilla sekä ehkäisevän työn johtamista käytännössä.

Painopiste 4. Ehkäisevän työn rakenteet

Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Lahden ehkäisevän työn rakenne on määritelty ja toiminta on jäsennetty	Tehdään kypsyysanalyysi moniammatillisessa työryhmässä ja toteutetaan toimenpiteitä sen tulosten perusteella	Kypsyysanalyysi on tehty ja toimenpiteet on määritetty ja toteutettu	Kypsyysanalyysi v.2022 ja sen jälkeen toimenpiteiden tekeminen	Ept-koordinaattori

5.5 Monialainen yhteistoiminta ja asukkaiden osallisuus

Ehkäisevässä työssä tehdään monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluissa, kunnan eri palvelualueilla, työpaikoilla, harrastuksissa, kolmannella sektorilla sekä vapaa-ajan ympäristöissä. Kunnassa tulisi edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia myös eri-ikäisten päihteettömän toiminnan kehittämiseen.

Painopiste 5. Monialainen yhteistoiminta ja asukkaiden osallisuus				
Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Ehkäisevä työ toteutuu monialaisena yhteistoimintana, jonka suunnittelemiseen ja toteuttamiseen osallistuvat myös asukkaat ja yhdistykset	Tuetaan eri toimijoiden hankkeita ja toimintaa kohdentamalla niihin jäämistövaroja ja osallistamalla niiden ohjausryhmätyöskentelyyn (esimerkkinä Yhteisökärpänen, Walkers, senioreiden digikinkerit)	-hankkeiden omat seuranta raportit	Jatkuva	Osallisuuden hyvinvoinnin ja vastuualue (jatkossa sivi)
	Asukkailta kysytään päihteistä ja niihin liittyvistä ilmiöistä päihdetilannekyselyssä ja hyvinvointikyselyssä. Kyselyt toteutetaan kahden vuoden välein.	Kyselyiden tulokset ja niiden perusteella tehdyt toimenpiteet	Molemmat kyselyt seuraavan kerran vuonna 2022	Ept-koordinaattori
	Kaikkien kaupunki tapahtuma	Tapahtuman laajuus	syksy 2021	Ept-koordinaattori, kaupungin eri palvelu -ja vastuualueet
	Nuorten parissa toimivat järjestöt ja yhdistykset sitoutuvat kirjallisesti päihteettömään toimintaan saadakseen kaupungin avustuksia.	Avustushakemuksissa on kirjaus päihteettömyydestä ja sitä seurataan	Vuoteen 2025 mennessä	Nuorisotoimi, liikuntatoimi, ept-koordinaattori

5.6 Kunnan ammattilaisten osaaminen

Kattava varhaisen avun tarjoaminen, yhteisötoiminnan tehostaminen ja ehkäisevän työn laadun kehittäminen edellyttävät ammatillista osaamista. On tärkeää, että ammattilaiset osaavat hyödyntää tarjolla olevia ehkäisevän työn materiaaleja ja koulutuksia oman työnsä tueksi. Päihdehaittojen ehkäisyn ja mielenterveyden edistämisen taitoja tarvitaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta ne ovat tärkeitä myös muissa palveluissa, työpaikoilla sekä alkoholin, tupakkatuotteiden ja rahapelien tarjontaan liittyvässä elinkeinotoiminnassa. Osalle ammattilaisista riittävät perustiedot ja -taidot, osa tarvitsee syvällisempää tietopohjaa.

Painopiste 6: Kunnan ammattilaisten osaaminen				
Tavoite	Toimenpide	Seurantamittari	Aikataulu	Vastuutaho
Asiakastyössä olevan henkilökunnan osaaminen päihteistä ja niiden haitoista, rahapelihaitoista, lähisuhdeväkivallan ehkäisystä sekä edistävistä mielenterveydestä vahvistuu	Järjestetään koulutuksia eri teemoista, jotka nousevat toimintaympäristöjen tarpeista	Koulutusten määrä Koulutuksiin osallistuneiden määrä	Jatkuva	Ept-koordinaattori, kaupungin eri palvelu -ja vastuualueet, Pete Lahti

6. Yhteenvetoa

Päijät-Hämeessä tulevan sote- uudistuksen kaltainen sosiaali -ja terveystalouden maakunnaallinen toiminta on ollut käynnissä kolme vuotta, joten perusrakenteet täällä ovat jo kunnossa. On tärkeää saada rajapinnat toimiviksi ja sitä työtä tulee kehittää koko ajan. Hyvä esimerkki rajapintatyöstä on ”Kuuluuko asiakkaan ääni?” -foorumi, jossa tavoitteena on saada palvelut mielenterveys -ja päihdeasiakkaille helposti ja oikea-aikaisesti saavutettavaksi ja asiakkaan ääni oikeasti kuulluksi sekä palveluja suunniteltaessa että itse palveluissa. Foorumeissa kohtaavat PHHYKY:n ja kuntien työntekijät, Päijät-Hämeen alueella toimivat mielen hyvinvoinnin ja päihdetyön yhdistykset sekä järjestöt, hankkeet sekä yhteistyötahot, jotka edistävät mielen hyvinvointia, mielenterveyttä ja psyykkistä toimintakykyä ja päihdeettömyyttä. Kokemusasiantuntijat tuovat työskentelyyn asiakkaan äänen. Tämä työ on osa maakuntamme tulevaa sote- valmistelua.

Ehkäisevän päihde- ja mielenterveyden toimintaohjelma on ensimmäinen laatuaan Lahdessa. Tämän toimintaohjelman tarkoituksena on täydentää Lahden kaupungin hyvinvointisuunnitelmaa vuosille 2021-2025 ehkäisevän työn osalta ja tuoda ehkäisevä työ näkyväksi osaksi Lahden kaupungin toimintaa ja viestintää. Lähtökohtana eri toimenpiteitä mietittäessä on ehkäisevän työn ja kehittämistarpeiden kartoittaminen eri palvelu -ja vastuualueilla. Saatujen tulosten pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan toimenpiteitä. Monet toimenpiteet laitetaan alulle tänä vuonna, mutta niiden tekeminen jatkuu ja syvenee vuosien varrella.

Liite 1. Lahden ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön nykytoimintoja

1. LAPSET, NUORET JA LAPSIPERHEET

<p>Päijät-Hämeessä on tehty maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, jossa on määritetty tavoitteet lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Lapsia ja nuoria tuetaan terveellisiä elintapoja ja hyvinvointia edistämällä sekä ongelmiin varhain puuttamalla. Toimenpiteet, joita tehdään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteisiin pääsemiseksi, ovat osaltansa myös ehkäisevää päihdetyötä ja edistävää mielenterveystyötä, koska niissä vahvistetaan suojaavia tekijöitä ja pyritään vähentämään riskitekijöitä.</p>	
Neuvolapalvelut	<p>Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä tuottaa äitiys- ja lastenneuvola palvelut maakunnallisesti. Kaikille raskaana oleville tehdään EPDS-mielialakysely. Päihteet otetaan puheeksi kaikkien odottavien vanhempien kanssa vastaanottokäynnillä jo raskauden ensikäynnistä alkaen, jolloin molemmille vanhemmille tehdään rutiinisti AuditC -kysely sekä tupakoiville Fagerströmin testi.</p>
Varhaiskasvatus	<p>Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatusta tarjotaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kerhoissa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen kasvuympäristö. Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys. Varhaiskasvatuksen henkilökunta tapaa vanhempia usein ja tämän vuoksi heillä on mahdollista havaita vanhempien päihdeongelma varhain, ottaa se puheeksi sekä ohjata vanhempi hoidon piiriin. (THL 2015)</p> <p>Varhaiskasvatuksessa on kirjallinen toimintaohje tilanteisiin, jos lasta ei haeta hoidosta tai lasta ei voida luovuttaa hakijalle esim. päihtymystilan takia. Tämä ohje käydään läpi uusien työntekijöiden kanssa.</p> <p>Kiusaamisen ehkäisyn työvälineinä toimivat MiniVerso-toimintamalli, jonka avulla sovittelukoulutuksen saanut henkilökunta auttaa lapsia itse löytämään ratkaisuja ristiriitoihinsa. Toisena työvälineenä käytetään PIKI-toimintamallia, jossa tavoitteena on vahvistaa erityisesti lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja.</p>
Perusopetus	<p>Perusopetuksessa tehdään opetussuunnitelman mukaista hyvinvoinnin edistämistyötä, minkä tavoitteena on, että jokainen oppilas kokee oppimisen merkitykselliseksi ja kiinnittyy kouluyhteisöönsä. Koska kaikki lapset käyvät peruskoulun, koulussa on mahdollista tehdä pitkäjänteistä ehkäisevää päihdetyötä ja mielenhyvinvoinnin edistämistä. Nämä ovat osa on</p>

	<p>perustyötä, toimintatapoja ja -kulttuuria, joilla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä.</p> <p>Terveet elämäntavat ja päihteetön elämä ovat oppisisältönä monissa oppiaineissa. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot koko opetussuunnitelman läpäisevissä laaja-alaisissa opintosuunnitelmissa.</p> <p>Kouluissa tietyt uudet ja pitempään käytössä olleet toimintamallit ja teematapahtumat tukevat ehkäisevää päihdetyötä ja edistävät mielenterveyttä. Alla niistä esimerkkejä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KiVa Koulu® (kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma) on käytössä kaikissa kouluissa. • Juteltaisko on tarinoin ja keskusteluun perustuva päihdekasvatusmenetelmä 5-6-luokkalaisille ja heidän huoltajilleen. Oppitunnilla keskustellaan sosiaalisista tilanteista, joissa lapset usein törmäävät alkoholinkäyttöön tai tupakointiin. • ”Päihdeputki” on vuosittain 6-luokkalaisille moniammatillisesti järjestetty toiminnallinen päihdekasvatustapahtuma tämän päivän ilmiöistä. Myös huoltajille järjestetään vanhempainilta, jossa heidän on mahdollisuus tutustua tapahtuman sisältöön ja keskustella ilmiöistä eri toimijoiden kanssa. • Mitä kuuluu? –kyselyt ovat systemaattisesti käytössä kouluissa. Näissä kiinnitetään huomiota yksinäisyyteen. • Tupakka -ja nuuskatunnit 5-6-luokkalaisille • Lions Quest -ohjelma käytössä joissakin kouluissa • ”Järkeä vai ei” on vuosittain toistuva kahdeksaluokkalaisille suunnattu teematapahtuma, jossa nuoret pohtivat omia rajojansa, oikeuksiansa ja velvollisuuksiansa. Nuoret osallistuvat teematapahtumaan koululuokittain oppituntiansa aikana. Tapahtuman tavoitteena on herättää nuoret pohtimaan omia valintojaan mm. päihteistä ja niiden vaikutuksia arkeen sekä tulevaisuuteen. • Hubu® -tunnit ovat olleet käytössä maakunnallisen HUU-Ma hankkeen kustantamina kaikilla 8-luokkalaisilla • Harrastamisen Suomen mallin pilotointi keväällä 2021
<p>Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto</p>	<p>Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä tuottaa kouluterveydenhuollon ja opiskeluterveydenhuollon palvelut maakunnallisesti.</p> <p>Kouluterveydenhuollossa terveystarkastukset tehdään sovitun runko-ohjelman mukaisesti. Terveystarkastaja kysyy oppilaan päihteiden käytöstä 6-, 7-, 8- ja 9-luokkalaisilta systemaattisesti ja keskustelee päihteistä ikätasoon sopivasti oppilaan kanssa. Ylä-</p>

	<p>asteikäiset täyttävät ADSUME- päihdemittarin. 1-, 5- ja 8.luokkalaisille tehtävässä laajassa terveystarkastuksessa kysytään myös perheenjäsenten päihteiden käytöstä ja tarvittaessa huoltaja täyttää AUDIT-C päihdetestin.</p> <p>Opiskeluterveydenhuolto käsittää lukioiden ja ammatillista koulutusta käyvien opiskelijoiden terveydenhuollon heidän kotipaikastaan riippumatta. Terveystarkastuksissa kysytään päihteiden käytöstä, niiden kokeiluista ja asenteesta päihteisiin. Apuna käytetään alle 18-vuotiaille ADSUME-päihdemittaria ja yli 18-vuotiaille Audit-C- päihdekyselyä.</p> <p>Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on käytössä mielialakysely RBDI alaikäisille ja masennuskysely BDI yli 18-vuotiaille. Myös perhe- ja lähisuhdeväkivallasta sekä pelaamisesta kysytään terveystarkastusten yhteydessä.</p> <p>Sekä päihde -että mielialakyselyiden tulokset kirjataan potilastietojärjestelmään rakenteisesti ja tarvittaessa tehdään ohjaus muun tuen piiriin. Vuoden 2020 vuoden alusta alkaen on saatu dokumentoitua tietoa koululaisten ja opiskelijoiden alkoholinkäytöstä sekä mielialasta.</p>
Oppilas- ja opiskeluhuolto	<p>Yksilökohtaisen ja yhteisöllisen oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteena on sekä yksittäisen oppilaan että koko koulu yhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Lahdessa erityiset kehittämiskohteet opiskeluhuollossa ovat olleet vuonna 2020 poissaoloihin puuttuminen, oppilaiden kuulluksi tuleminen ja koulu yhteisön myönteinen vuorovaikutuskulttuurin sekä osallisuuden lisääminen. Lisäksi kohteita ovat päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen sekä kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ja väkivallan vastainen työ.</p> <p>Peruskouluissa on panostettu vuonna 2020 opetus- ja opiskeluhuoltohenkilöstön koulutuksiin. Heille on järjestetty lyhytterapiakoulutusta sekä koulutusta aiheesta psyykkisesti oireileva oppilas.</p> <p>Yläkoulujen opettajille on tulossa Hyvän mielen koulun opetusaineisto ja koulutuskokonaisuus mielenterveyden edistämiseen.</p> <p>Kouluissa on huoltamo toimintaa, jossa eri toimijat järjestävät teemapäiviä oppilaiden kanssa sovituista aiheista. Aiheena huoltamoissa on ollut terveelliset elämäntavat ja päihteet sekä mielenterveyden tukeminen.</p> <p>Päijät-Hämeessä on 7-25-vuotiaille avattu uusi verkkopalvelu "Onks tää normalia" -chat, jossa tiettyinä kellonaikoina eri ammattilaiset vastaavat lapsen tai nuoren hätään tai huoleen.</p>
Nuorisopalvelut	<p>Nuorisopalvelut tarjoavat eri ikäisille nuorille päihteetöntä vapaa-ajan toimintaa ja tekemistä mm. nuorisotaloilla, kouluilla ja monitoimitiloilla. Haastavissa elämäntilanteissa oleville nuorille on tarjolla erityistä tukea mielen hyvinvointiin, arjen sujumiseen tai päihteidenkäyttöön liittyvissä asioissa Dominossa.</p>

	<p>Koulunuorisotyöntekijät keskittyvät oppilaiden välisiin suhteisiin ja ryhmähengen rakentamiseen kouluillaan kokopäiväisesti.</p> <p>Nuorisopalvelut tekevät myös jalkautuvaa työtä osallistamalla esimerkiksi suurtahtumiin ja jalkautamalla viikonloppuisin paikkoihin, joissa nuoriso viihtyy. Vuoden 2021 alusta vakinaisena oleva ehkäisevän päihdetyön työpari jalkautuu ilta-aikoina nuorten vapaa-ajan viettopaikoille ja tekee ehkäisevää päihdetyötä myös kouluilla ja pienryhmissä.</p> <p>Etsivän nuoristyön tavoitteena on löytää niitä nuoria, jota ovat pudonneet tai ovat putoamassa kaikkien palveluiden ulkopuolelle.</p> <p>Nuorten pelipaikka Xperiennessä on ohjattuja peli-iltoja 10-29-vuotiaille. Pelikasvatus on vahvasti mukana toiminnassa.</p>
--	--

2. TYÖIKÄISET JA IKÄIHMISET

Työikäiset ja ikäihmiset	<p>Päijät- Hämeen hyvinvointiyhtymä tuottaa sosiaali- ja terveyspalvelut maakunnallisesti.</p> <p>Alkoholin käytön riskien varhaisen tunnistamisen toimintamalli on käytössä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän avo- sairaanhoidossa sekä erikoissairaanhoidon poliklinikoilla ja vuodeosastoilla. Toimintamallin ydin on tunnistaa alkoholin riskikäyttö Audit C -mittarin kolmen kysymyksen avulla. Mikäli potilaan riskipisteet ylittyvät, hoitajan tulee tehdä hänelle mini-interventio. Mini-interventiolla tarkoitetaan lyhytneuvontaa motivoivan neuvonnan menetelmin. Toimintamalliin liitettiin myös rakenteinen ja systemaattinen kirjaaminen ja sen seurauksena saadaan tilastoitua tietoa lahtelaisten alkoholinkäytöstä.</p> <p>Savuton Lahti julisteita on kaupungin eri toimipisteissä</p>
Ikäihmiset	<p>Ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen toimenpideohjelma</p>
Henkilöstö	<p>Lahden kaupungilla on työntekijöille päihdeohjelma ja varhaisen puuttumisen malli</p>

3. KULTTUURI JA LIIKUNTA

Kunnan sekä järjestöjen liikunta- ja kulttuuritoiminnalla on tärkeä rooli kaikkien asukkaiden päihteettömän [vapaa-ajan](#) edistäjänä ja mielen hyvinvoinnin tukijana. Liikuntapalvelut luovat olosuhteita monenlaiselle laajalle liikuntatoiminnalle sekä liikunta- ja urheiluseuroille, joiden toimintaohjelmaan ja tavoitteisiin kuuluu pääsääntöisesti päihteettömyys ja huumeiden käytön vastaisuus osana järjestöjen eettisiä periaatteita. Alla muutamia esimerkkejä, miten kaikenikäisille lahtelaisille on vuonna 2020 tehty kulttuuriin ja liikuntaan osallistuminen helpommin saavutettavaksi.

Kulttuuri	<p>Sinfonia Lahden kenraaliharjoitukset ovat avoimia koululaisille, musiikinopiskelijoille ja työttömille. Eläkeläislipulla ja päiväkonserteilla on mahdollistanut ikääntyvien osallistuminen.</p> <p>Kulttuurikortti on mahdollistanut 9. luokkalaisille edullisen sisäänpääsyn esityksiin ja konsertteihin.</p> <p>Lapsille ja koululaisille on järjestetty suunnitelmallisesti projekteja osana perusopetuksen kulttuuriohjelmaa.</p> <p>Sinfonia Lahden verkkokonsertit ja jalkautumien pienryhmissä esim. kauppakeskuksiin.</p> <p>Lahden kaupunginteatteri on tehnyt yhteistyötä koulujen kanssa draamakasvatuksen merkeissä.</p>
Liikunta	<p>Yläkoululaisten maksuttomat uimahalli-/kuntosalikäynnit</p> <p>Vähävaraisten perheiden lasten harrastustoiminnan taloudelliseen tukemiseen kohdentuva hanke on käynnistetty valtiontuella yhteistyössä useiden seurojen kanssa osana harrastetakuutoimintaa.</p> <p>Lasten ja nuorten liikuntatoiminnan käytössä olevien liikuntapaikkojen vuoromaksuja on alennettu.</p>

4. YHTEISTYÖ YHDISTYSTEN JA JÄRJESTÖJEN KANSSA

<p>Kaupunki on tukenut järjestöjä syrjäytymisvaarassa olevien kuntalaisten aktivoimiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kaupunki on tehnyt yhteistyötä mm. päihdeongelmaisten, mielenterveyskuntoutujien, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja ikäihmisten parissa toimivien sekä ruoka-aputoimijoiden kanssa. Ikäihmisten virikkeellisen arjen turvaamiseksi on tuettu mm. kaupunginosakerhoja. Kaupunki on tukenut myös erilaisia hankkeita esimerkkinä Yhteisökärpänen yhteistyössä Dilan kanssa.</p> <p>Lisätietoa eri tapahtumista ja yhdistyksistä löytyy pajathamalaiset.fi -sivuilta.</p>

Liite 2. Päihde- ja mielenterveyshankkeet, joiden kanssa Lahden kaupunki tekee yhteistyötä

HANKKEEN NIMI	AIKA	TAVOITTEET	TOIMIJA (RAHOITTAJA)
HuuMa -Huumeeton Maakunta Seudullinen hanke	v. 2019-2021	Käytössä on systemaattinen tapa muodostaa nuorilähtöistä tietoa ja hyödyntää sitä toiminnassa. Käytössä on kokeiltuja ja arvioituja toimintamalleja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja huumeiden käytön ehkäisemiseksi Käytössä on kuvattu konsepti kattavan, vaikuttavan ja kustannustehokkaan edistävän ja ehkäisevän työn tekemiseksi	Verso, (THL)
Yhteisökärpänen	8/2020-8/2021	Lisätä osallisuutta, toimijuutta ja hyvinvointia Kärpäsen alueella Pilotoida toimintamalli yhteisön osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi	Dila, (Lahden kaupunki+ Dila)
Homebase Päihdeetön kohtaamispaikka päihderiippuvaisuudesta toipuville	2020-2023	Tukea toipuvia päihderiippuvaisia pysymään päihdeettömänä ja rakentamaan omaa tulevaisuuttaan	Tatsi, (Stea) -tarkoituksena on vakiinnuttaa toiminta tämän jälkeen
Etsikko-hanke	5/19-5/2021	Tukea huumausaineriippuvaisia, vankilasta vapautuvia sekä rikostaustaisia kohti päihdeetöntä elämää arjen taitoja vahvistamalla.	ViaDia Lahti ry (Esr)
Tukialus-hanke (Helsinki, Tampere, Jyväskylä ja Lahti)	2019-2021	Kohdata huumeidenkäyttäjiä kadulla ja auttaa heitä arjen haasteissa jalkautumalla kadulle työpareittain	Helsingin diakonissalaitos (Stea)
Walkers Lahti kohtaamispaikka	2021-2023	Pyrkimyksenä tavoittaa erityisesti niitä 13-17-vuotiaita, jotka eivät osallistu harrastustoimintaan eivätkä nuorisotalo toimintaan	Dila, (Lahden kaupunki+ Dila) - tarkoituksena on vakiinnuttaa toiminta tämän jälkeen
Yhdessä mielessä Mielenterveysosaaminen paikalliseksi pääomaksi Seudullinen hanke	2021-2022	Mielenterveysosaamisen johtamiseen on laadittu ja käyttöön otettu alueellinen toimintamalli. Työntekijöiden vahvistunut osaaminen tukee kuntalaisten resilienssiä muutostilanteissa.	Verso (STM)

Liite 3. Pete Lahti

Pete Lahti on Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön Lahden alueverkosto, joka kostuu Lahden kaupungin, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän, seurakunnan, poliisin sekä monien eri yhdistysten ja järjestöjen toimijoista. Pete Lahti tekee yhteistyötä myös eri päihde- ja mielenterveyshankkeiden kanssa.

Pete Lahti järjestää asukkaille ja ammattilaisille erilaisia tapahtumia, tempauksia ja koulutuksia tukemaan mielenterveyttä ja päihteettömyyttä sekä edistämään turvallisuutta. Vuodesta 2021 alkaen erillistä Pete Lahden toimintasuunnitelmaa ja -kertomusta ei enää laadita vuosittain vaan ne ovat osana kaupungin ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön toimintaohjelmaa. Pete Lahden toiminta suunnitellaan ja toteutetaan niin, että se tukee toimintaohjelman tavoitteita.

Työryhmä:

Marja Mikola, (puheenjohtaja) osallisuus- ja hyvinvointipalvelut, Lahti

Linda Udd, psykologi – ja kuraattoripalvelut, Lahti

Anna Sillanpää, Homebase

Anni Ratilainen, nuorisopalvelut, Lahti

Jenna Salo, kaupunginkirjasto, Lahti

Leena Miettinen, varhaiskasvatuspalvelut, Lahti

Emma Karimäki, Mononside ry.

Jukka Suomilampi, Ehyt ry. Elokolo

Tiina Holmberg-Kalenius, Valopilkku ry, Harjulan settlementti

Päivi Kirjavainen, Omaiset mielenterveystyön tukena – FinFami.ry

Arja Vuoristo, Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrinen säätiö

Ville Forstedt, Lahden seurakuntayhtymä, erityisnuorisotyö

Jenni Saarikko, PHHYKY perhe- ja sosiaalipalvelut

Outi Melchy, PHHYKY opiskeluterveydenhuolto

Salla Lampinen, PHHYKY alueelliset päihde – ja mielenterveyspalvelut

Milla Rantakari, PHHYKY perhe- ja sosiaalipalvelut

Kirsi Koivuniemi, Hämeen poliisi

Robert Koski, Tukialus-hanke

Katri Salmi, KokoA ry

Piikki Kaisa, Lahden ensi- ja turvakoti ry- Pidä kiinni-avopalveluyksikö Jannika

Rea Marjamäki, Lahden Seta ry

Anssi Kulmala, Diakonissalaitoksen Hoiva Oy, avopäihdekuntoutus

Kokoukset:

Pete Lahti –työryhmän kokouksia järjestetään kuusi kertaa vuodessa, kolme keväällä ja kolme syksyllä.

Seudullinen toiminta:

Pete Lahti tekee laaja-alaista yhteistyötä muiden ehkäisevää työtä tekevien toimijoiden kanssa myös seudullisesti osallistumalla Päijät-Hämeen ehkäisevän työn verkostojen toimintaan.

Edustus seudullisissa ryhmissä:

Ehkäisevän mielenterveys -ja päihdetyön seutukoordinaatioryhmän edustajana on Pete Lahden puheenjohtaja Marja Mikola

Perhe -ja lähisuhdeväkivallan seutukoordinaatioryhmän edustajana on Pete Lahden puheenjohtaja Marja Mikola

Pelihaittojen ehkäisyn seutukoordinaatioryhmän edustajana on Taija Tamminen

